

շահաւոր եղան. որովհետեւ առուարի լայնածաւալ երկիր մը բացուեցաւ այնուհետեւ, որ ցայն վայր յամառ փակուած էր օտարաց առջեւ: Բայց այս ալ յաղթական Մեգղոյ արդիւնքն է որ ալ այնուհետեւ փոփոխ գործածութիւնը բովանդակ շինաստանի մէջ սիրալիր ու գրկատարած ընդունելութիւն գտաւ: Սակայն փոփոխ մատակարարողներն անկէ ետեւ միայն Մեգղոյացիք չեղան, շինացիք ալ սկսան խաշնոյ սերմանել եւ փոփոխ շինել, այնպէս որ այսօր իսկ մաքրի գրաւող օրւան խնդիրն է՝ թէ անգղիական — արեւելեան — Տնդկական վաճառարներութիւնն երբ պիտի դադրի: Սոյն ժամանակն վրայ 50 տարեաց շարք մ'անցնելէն ետեւ փոփոխ շինական ժողովրդեան մէջ կենաց անհրաժեշտ կարեւոր ապրանք չամուրեցաւ, որ սակայն դժբախտաբար կեանքն ոչ կը նորոգէ եւ ոչ կը զօրացնէ, այլ մանաւանդ թէ անդուլ եւ անդադար կը կրծէ կենաց թերն եւ երբեմն բոլորովին իսկ կը խանգարէ:

Բայց ծխելու որոշուած փոփոխ իսկապէս տարբեր է անկէ՝ որ նոյն անուամբ մեր գեղանոցաց մէջ իբր կարեւոր դեր կը վաճառուի: Ճնշեց փոփոխ առանձինն պատրաստութիւն ունի. ըստ կարի կը մաքրեն, եւ գլխաւորաբար մէջի ընտրութիւնն մէկ մասն կը չաննի, որով ծխողները բազմադիմի չարիքներէ ազատ կը մնան. միշտեւ յառաջագոյն՝ երբ խաշնաշի մուգն անպատրաստ կը ծխուէր, անկէ ծագած չարեաց շարքը շատ երկար էր: Արդիւնք գեռ ծխելու յարմար չեղած՝ չորս գործողութիւնէ կ'անցնի. նախ՝ խաշնաշի մուգը քրոյ մէջ կը լուացուի, որով փոփոխն մէջի լցծ մասուներն դուրս կ'ելլեն. ապա երած մուգը կ'ուացուի, կը քանուի եւ վերջապէս շոգիացնելով՝ կակուղ խմորի ճատատուութեան չափ կը թանձրացուի եւ կը չորցուի: Ասով փոփոխը կը ստանայ այն յատկութիւններն որ մարդկան շնչափողն վրայ Տաճոյական ու Տնշտայի ազդեցութիւն կ'ընեն: Այս եղանակաւ պատրաստուած գոյացութեան՝ ծխողները ջանաւոր անուշ ևու տան, որ շատ կը նմանի շաքարի գիրտեն շինուած շաքարի (mélasse), բայց անկէ աւելի ճատատուուն եւ պինդ է:

(Հարմարութիւն)

Հ. Գ. Բ.

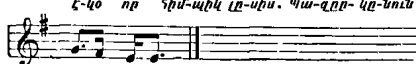
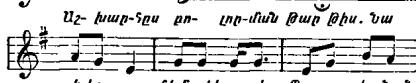
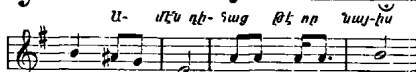
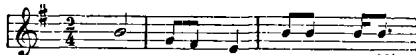
Ա Ձ Գ Ա Գ Բ Ա Կ Ա Ն

ԴՐՈՆՍԻԼԻԴԵՆԻՈՆ ՀԱՅՈՑ ՄԱՐԿԵԴԱՆԱԶԷ

ԱԵԴՅԻ ԵՐԳԷՐ:

Կը ներկայացնեմ ընթերցողաց, քանի մ'ազգային երգ, Կերայի Հայոց այն երգերէն, զորոնք մեր պապերը մեզի՝ իրենց թոռներուն թողուցին. ձայնագրելով նաեւ անոնց եղանակը. Առաջինն ըլլայ, այրուքննի կարգաւ դրուած, ու անտարակոյս վաճառականի մը բերնէն ելած ընդարձակ երգն, որ իրաւքնէ կենդանի գունով ու ձեռքով շօշափելու կերպով առջեւնի կը զնէ, թէ առուտուրն որչափ մտատանջութեամբ, ներդրութիւններով ու աշխատանքով կը քալէ. եւ թէ ինչչափ քիչ ու անտեսանելի շահաբերութիւն ունի:

Ա. Պատգործունէն վրայ պար.

բաւոր ցաւիս:

Ամեն դիաց թէ օր նայիս.
աշխարհս բոլորման թարթիս.
նայ եկօ որ Տիմպիկ լըսիս
պաղըրկընուն բանը ցաւիս:

Բեմին՝ դաս մը կի խօճանան.
բայց ալ շատը կի աղբընտան.
մագար՝ ինտաս ինտան՝ դարնան.
ամէնը չիտին բիլին բան:

Գիմ՝ տեսգու՝ ալ սըլիդ՝ կանին.
ու պարէպար կի ծեծկըզին.
երկրաց երկիր կի քալին
որ Տարկիւր իրենք ապրին:

Դաս մը բուռդան՝, դաս մը Պէշը,
ալ շատը շօգօտոյները,
պղղը՝, օտար քաղքները,
եւ գեղանը, գիգիճարները¹⁰:

1 Սողոմ. իրաւ. — 2 Թէպէտ. — 3 ապին անգին — 4 Սողոմ. Թէպէտ. — 5 բաւական. — 6 Ըսէք. սըլիտ անիւ — 7 զանա. — 8 արտասան, արտասան. — 9 տեսական. — 10 քանիւն, կրպակ՝ երեք բառն ալ հոսնպարբերէն է. — 10 փերզակ. մարտական.

Երբ որ ճամբան բուրջէս կանին,
իրենց տանէն կի բաժնուվին.
կէս կէս տարի կի անցընին.
ու տանէն իքմըն ալ չիտին.

Ձաւալքեր¹ ինչ կի քաշին
կեանքերը ասիլ կի քալին.
ալ շատը չիտին թէ պի ապրին
որ մէ մալ տունը Հանդըպին.

Էրկըրոց երկիր քալելով
քաղքէ քաղք բոլորելով
եւ գեղըանը մամ ի գոլով²
կանցնի կեանքը մաշելքով:

Ըրինտ բան է արուտորը.
տարը նըգազով³ է բանը.
շատ լեղուծենով է խարը,⁴
աղէկ գիտէ պազըրկանը:

Թաթվի, շաղի, քամու, փրգի,
ընտոր զեռ⁵ պէտք է որ կաննի.
ցրտի, տաքի ամէն բանի.
ու հազար սոյ նէվալլի,⁶

Ժամանակ չունին Հանգչէլու.
կրտը մը անուշ ուտելու
մէկ սըհաթ մը քուն ըլալու
կամ թէ քիչ մը խնկըրկելու⁷. —

Յնչվան ասոնք խալճընի⁸ ին.
թէ որ ալ մեծերը չելային.
բայց պազըրկները գիտին
այլեւ⁹ նաքա որ շատ պարտին.

Ղեղուծիւնուն ու տարտէրուն.¹⁰
վայ նըմա իրենց սըրտերուն.
կի լըսվի իրենց գանգըտնուն
ընտոր կի վանան պարտքերուն.

Խըմին, ուտին ու քուն ըլան.
կի շաղըշին ամէնը զան.
թէ երբ պիգան ու պուզին պան.
զուարը¹¹ անովը կի լեղան.

Շարաւ, քաղցած, շատ կի քալին
պաղած, դըված կի պարկին.
մագար անժուրը Հանգչէին.
բայց հարցու մէ պազըրկներին:

Կարկատը զկարկատը¹ կուտէ,
ու չիտէ թէ ինչ շաղըշ.
Հահով կարնու որ վիճարէ.
ու զերեսը խտակ անէ:² —

Հապա մըքին³ գիգիճարներ
ինչ կի քաշիք դուք չորլունք⁴
փոշոմանիք⁵ դուք ատպէսներ,
որ չէք դարձի փէշաքարներ.⁶

Չըմըրան չաթլամայ⁷ զըրտերը,
կի պաղէցնուն ըզըրտերը,
գանիգուլային⁸ տաքերը,
կի հալեցնուն ըզըրտերը:

Ղուրտայ մուրտայ⁹ չարթիկներովը¹⁰
կի քալին իրենք գեղանը,
որ ապրելիք բերին տունը
ու ապրելին տըրղմովը:

Ճուեապ¹¹ ունին իրենք տալու
ըզարթիկը վիճարելու
նա կի կըցին խընդըրվէլու
եւ նըգազուն մայ¹² թէ լալու:

Մըքինները ինչ կի քաշին.
ու ինչելու կի համբերին.
նամ¹³ նաքայ աղէկ գիտին.
որոնք ուժեմ¹⁴ բըձի գին¹⁵:

Յապա գիմ գէձ ալ աղէկ էր¹⁶
տաք տանը¹⁷ մէջ ալ Հանգիտ էր
փէշային քով որ ապրելէր
ու համ ըզարղաք բըրներ.

Նմայ դաս մը կի շաղըշին,
թէ գիգիճարները կապրին,
եւ իրենք զոր¹⁸ հուզուր կանին.
բայց հարցու մէ գիգիճարին.

Շախատ, պատրած, առանց սանտրած,
շարաթը մէ մը լըվացված.
եւ աշխատանքնուն ալըրված.
ու հաշվէ թէ կէսը մերած.

Որ գին¹⁹ ալ որ իրենք դարնան,
նա նըգաղի²⁰ դատաշ²¹ կու տան.

1 ինչ — զավալ բառին յոքնակին է. — 2 պաղ-
տիլ. շուրթ գալ. — 3 բայց տանիւնըսով նեղութեամբ.
— 4 խառն. — 5 պատ. որմ. վաշտներէն է. — 6 հուսնո-
ւ. հիւսնոյութիւնը, տանիւնը նեղութիւն. — 7 ուրիշա-
նալ. վաշտիւ. — 8 կարկատը պալկիւնը. (պոխըն միւշե-
հիմա) բառ. անհոնքն ուրիշ են). — 9 միայն, արգ. — 10 Տոգ.
մաստանիւթիւն. — 11 Միւշ, միայն:

1 կապերու կապերու վայ. — 2 սորման, ինչ. —
3 տառապիւալ խընդ. — 4 փոշոման ըջալ ու ցաւիւ.
— 5 արհեստաւոր. — 6 սաստիկ. սորիւ. — 7 շինի աս-
տիզ, սաստիկ. — 8 մանր մուշ. — 9 կաշիղէն տարանք.
— 10 հալիւ. — 11 գրեթէ. — 12 միայն, առանձինն. —
13 արգէն. — 14 փորձն առած են. — 15 լին ստոյք է որ ալ
լաւ էր: — 16 — սենեակի, խուց. — 17 շատ. հանգիտ են.
18 Որ կոչմն որ. — 19 վատագ, նեղութիւն. — 20 բառը
տալ — հանգիւպիւ. անանիւ.

մագար¹ տունը, մագար շագրան²
ու ալ իժով իրենց ճամբան:

Չարթը³ օր զաւուր կի հասնի,
ծախսի պանը կի խարճըվի,
դէրմինն առնեն ալ կի հասնի,
ու շիտէ թէ ուսգից վիճարվի:

Պարապ կու գան արդմբիններով⁴
տուն կերթան թեթեւ քսակով.
կէլէ դիմացը տղոցմով.
կրնիկը դուս ու չէլէտով:⁵

« Զէյ-այ առուս, »⁶ կ'ասէ բախտին⁷
ապրուստ, հագուստ հիմպիկ պէտք ին.
դէրամ կնիքը հէջ չիտին,
թէ բախտերը ինչ կի քաշին:

Ուստը կուտայ արտմբին մէջ.
քանի պան մը քրտակին մէջ.
նա կի մըտնու խարճերու մէջ.
որ կրնիկը շագրորովի⁸ հէջ

Սեւ սիրտը իրենը գիտէ.
թէ ինչ նըգաղով քաղիլէ.
զան քիչ պանը⁹ տուն բերիլ է.
ու ժիւր¹⁰ ան ալ խարճըվիլէ:

Վաղը ալվը պիտոր երթայ.
մագար¹¹ սսօր եկիլէ նայ.
սիրտը չի քաշի որ տուն ի գայ.
դէրամ տունն ալ հանգիստ չեգայ:

Տարտերը մկտեղ կը քաղվին
ու մէմկի կի գանկրտվին.
քիչ քիչ գինի ալ կի իրմին.
որ ըզտարտերը խափխրիին¹²:

Բօզդիւղով ու բրախով
գինով լափուշտաբններով.¹³
ըզտարտերը խափխրիւրով
այսպէս կանցնի ձորով¹⁴ ձորով:

Ցանցար ին աղէկ ծախսերը.¹⁵
ամենը կըլան խարճերը,
կի մընան կոյ¹⁶ սընկըները.¹⁷
փուստայ, պարապ տէֆգէրները:

Ինչին¹ ալ դաս մը կի դպչին.
ու անկից ալ կի զըրկըվին.
անխրտարը զըրկիդ² կանին
որ հարկիւոր իրենք ապրին:

Փախիլին ժամանակները
ալ վաղուցուս առնեները.
քիչ ապրելիքով խարճերը.
ընտոր կանէին ծերերը:

Քալեցէք ու մըլըվեցէք.³
ըզզըլըններդ դուք ծեծեցէք.
շատ արուսուրի մէջ մըտէք.
ընտոր ինչպաս, անպէս արէք:

Եւ ծանտըրը չուլթի տասմնց
նա թող չի հաւատան ասոնց.
երթան խարնըվին հետ անոնց,
որոնք կի հաւատան ասոնց:

Օրդօր⁴ մարդը ինչի իըլվի,
նա հարկեւոր ինքը ապրի:

Բ. Աշխարհաճիւմ յօյնիստանի վրայ պար.

Վոյ-որ կու գէ սոր-վէ- լու
Բօ- լի- ջի- ա գիտ-նա- լու
Նա-յի այս թըղ-թին մէջ. Թար-թէ այս եր-գին մէջ:
Ալ շա-տե-րը պե-րեւ- ի

Վոյը կուղէ սորվելու
բօլնիայ գիտնալու.
նայի զայս թըղթին մէջ.
թարթէ զայն երգին մէջ,
ալ շատերը պէրէվի.⁶

Աշխարհիս հուշարները,⁷
սատանին փէշաները.⁸
կի թըրին ծածկաբար.
դուստը խոնարիսաբար,
բայց վերը մեծ գէնով է:

¹ Թէպէտ. — ² առուսուրի վրան. հունգ. է. —
³ փոքր մալիկէն ապարա. — ⁴ քսակ. պայուսակ. —
⁵ ծաւայ. աղափին. — ⁶ փաշաքերէն է ամիւղէ սաացաւա-
ծը. ըսել է. ինչ բերիլ. — ⁷ էրկի. փեսայ. — ⁸ նեղանալ.
սքրգոյիլ. — ⁹ Ստակ. — ¹⁰ արքէն. — ¹¹ Թէպէտ. —
¹² խարն. — ¹³ երաժշտութիւն. — ¹⁴ հաղի. հաղ. —
¹⁵ առուսուր. բան ծախսը. — ¹⁶ պարապ. — ¹⁷ մնուկ:

յ յսն. լատ. է. իրաւունք. արդարութիւն. — ² քը-
նիլ. զանալ. — ³ Մուկ. ընդթցէք. — ⁴ Թէպէտ եւ.
Թող. — ⁵ քաղաքաւորութիւն. քաղաքապետութիւն. —
⁶ պիտ'որ երեւի, երեւայ. — ⁷ հաւաք. խորա-
խութիւն. — ⁸ արհեստ.

Կեմէճըն է թագաւոր,
ու մաճարը հէծելոր,
հօրօմը մեծ տուշման,¹
բայց հայն է բարեկամ,
զէ կի վիճարէ դտամշան.²

Կասէ քեզիկ բարեկամ,
երբոր քեզիկ է չար կամ.
դիմացդ պարաչէ
հետեւըդ կանիծէ.
ու դուն չիտիս իբմընայ:

Խեղուկանց նա գօրլիմէնդ.³
կասէ գօրշամատիներ.⁴
բայց ըղքեզ սրբոտին մէջ.
չընդունի միւրքին մէջ.
ընտօր իտզը ըզնաղը.

Կալաճիքը⁵ ընտօր մեղը.
կի վիթին⁶ բերնէն քաղցրը.
բայց սիրար վէնինով⁷
լի է խալպութենով.
գուն խտով⁸ կի հաւատաս:

Քեզիկ կուծվի թէ աղէկ է.
ինչ ալ կանէ բարի է
բայց պէտք է զբերանդ
խափիս զաւվըներդ,
որ չիլայ թէ գայթաղվիս:

Գարալուշով⁹ քայելու.
գրուիւր բաց ջրջվելու.
հիմպիկ նոր օրէնք է.
ու նայա մօտի¹⁰ է:
իընտրիմ շասիս մարգուեալ.

Ըզէփէլը¹¹ ցըփիլ է,
բախտին գլուխը դրիլ է,
ինքը գարալուշով,
ձմեռը մեծ կրտօղ
կի քալէ բուհաճի¹² պէս.

Վիրախիբր ժամ կեթան,
ձեռքը ձեռքի բըրնման.
փըշված գուրգանու¹³ պէս,
ձերմակ խազերու պէս
իընք աշվին ներկրվին:

Հագուտար ապրըշմէ.
կամ ալ շառը կըտաւէ.

բայց երեսը տապնէ
միտքը բարուրայէ.¹
երէցքը վրթի վըրան.²
Ժամը խիսդ չերմերանդ է.
շատ արտուռնք կի վրթէ.

Ժամէն դուս չաղօթէ
ըզւարը³ կի պաշտէ.
ամէնը ինքը սուրբ է:

Հայը միան սէպի է.⁴
մինչեւ քօակը լի է:
բայց երի որ աղքատ իս
մարդույալ չի պէտք իս
չի գայ ինչ տամղայելու:

Հաւատը խիստ պակաս է
եկեղեցին թուլիլ է.
օտից տակ քահանան.⁵
սէպի չէ հափերան.⁶
Հա թէ ըրինտ գօրանան⁶

Ըղգասերը աւրիլին.
ըզփատը թանկցուցիլին,
օսգօրէ տուն կանին.⁷
կի խենդըցնուն զմարմին.
կի ծանրեցնուն ըզհոգին.

Կուզիս ալ ալ լըսելու.
բօլիճիս գիտնալու.
էկօ գըմբըլունկը,
լերնեբուն ընգ ճօթը.⁸
ալ շատերը պի տեսնաս:

Փ. Պարտ կերպս քաղքիմը:

The musical score is written on four staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. The melody consists of eighth and sixteenth notes. The second staff continues the melody. The third staff introduces a bass line with a bass clef, also in 2/4 time, featuring eighth and sixteenth notes. The fourth staff continues the bass line. The score includes various musical notations such as slurs, ties, and dynamic markings like 'f' (forte) and 'p' (piano). The lyrics are written below the staves in Armenian.

¹ Թիշամի. — ² տուրք, մարս. — ³ գլուխը ծռել, խոնարհեցնել. — ⁴ Gehorsamster Diener — «ամենախոնարհ ծառայի՜ն ապագած ձեռն էլ» — ⁵ Խօսք. բերան. — ⁶ Թափիլ. — ⁷ լեզու, քառալեզուն. — ⁸ բուր, ամբողջ. — ⁹ Գիտել. — ¹⁰ mode. նորեւիջ նորաձեւութիւն. — ¹¹ կանանց հին գլխանց, գլխադիր. — ¹² բուհճ, մեծ բու. — ¹³ հնգկահաւ.

¹ եղէգն. — ² ամբի իրենց, խալտառակութիւն. — ³ սատանայ. — ⁴ Հայն, այն ասուն միայն կ'արժէ բան մը, — ունի ազգեցութիւն. — ⁵ արեղայ, կրօնաւոր. — ⁶ խաթուն, տիկին. — ⁷ Բանաստեղծը կանանց բանջապահ կը հասկնայ, զոր յառաջագոյն կէտի առաջապահ ակաւորներն կը շինէին: Աստի հնգանիւղ կ'ըսուի թէ ոսկրէ տուն կը շինեն. — ⁸ Լերանց ամենէն վերջ ծայրն. ուր է Գիմբըլունկ քաղաքը:

Հայոց քաղաք տուն մեծ կերպ.
արանձ ինծի հիմպի մընայ,
զէ ես մտեղ հէրու կերթամ,
Հայոց ազգէ կու հերենամ:

Ասոր համար բարով կեցիր.
ինձիմով ալ ալ քիչ եղիր
կերթամ մտեղ օտար երկիր,
մագար¹ թէ դուն զիս հօս արիր:

Պէլգիմ պատիս ինչի կերթամ
մտեղ հէրու կօտարանամ
օգկայ քաղաք մուտ ես կանիմ,
կէնայլու տուն ինծի կի նայիմ:

Ան ալ պատիս, աղէկ գիտիմ
թէ ես մէրէտ ընծայիլիմ.²
տուն ու տեղով զիս արիլիս
ամէն բանը շարագրիլիս:

Ունիս ալ ալ ինչ ասելու.
կերպ քաղաք ինչ հասնելու,
ասայ ինչայ կուզես ինծի.
զէ ես պատիմ բարով քեզի:

Թէ օր ան ալ դուն ինծ ասիս.
Հայոց ժամեր թէ դուն ունիս.
դատաւորաք աղէկ Հայեր.
խօճայ պանով պաղըրըններ,

Ջուրի ինծի զատնը կասիս
պարապ կալածըստան³ կանիս.
զէ եւ գըռուէ կի բաժնըլիմ.
էկջ նըմա որ համուրիմ: —

Բայց ալ արաւ քանց օր երթամ
կերպ, մտեղ ես հերենամ.
լըսէ դուն զպատճըրներս,
սըրտիս շատ ցեղ կըլըլծներս.

Օտար երկիր ընտոր չէրթամ,
հէրու մտեղ չի օտարայնամ.
երփ կի տեսնում որ հէչ չիգան,
մարդ այլ մէջտ շատ չի կէնան.

Ամէնը կերթան, կի հերենան,
այլ ասգերուն կի մօտիկայն,
մայրական արնմերունմէ,
կի հրաժարին քաղբըցցմէ.

Մեր ծերերուն թանկ եուրթերը,
պըրտըլիլին⁴ նէմէցները.

խօճայ պապանջ մեր տըները.
բօլորիլին մաճըրները.

Որդին նայիս կերպայն մէջ.
օչ քիչ մարդէկ չիս տեսնու հէչ.
ամէն բանը մօրըլիլէ.
ամէն կերպիլը դարձիլ է.

Ինչվան կերպան թանկ անընով.
կի ճարայգէր պայծար լուսով.
անուշ ֆըտով վարդէնըններ.
ամէն դիհաց գեղեցիք էր.

Բայց հիմպիք պոյտէր է
թանկ աննունը կօրուսիլէ.
օչ եուր ասգէ, օչ օտարէ.
կի պաշտէ զնիքը մաճարը:

Քանի տարով ալ ալ ասաջ
չի գար մէջը հուգ ու կանչ.
անուշ երաջար սիրութիւնը.
կար մէջը օգնութիւնը:

Հիմպիկ երաջար, օգկայ եղբայր
մէջտ գարաղէ⁵ Հայր եւ մայր,
հաթէ ըլնընին հարգիլներ.
չար սըրտերով մարգըրներ.

Կերպան աս ալ ինչվան ուներ,
եուր թընայմուն աղէկ կաներ,
բախլութիւններ⁶ ինքը չիտեր,
ամէն մարդու միայմիտ էր.

Տարըմ⁷ հիմպի սըլիդ⁸ կանէ,
օր թընայմուն խուճած աննէ,
դրօնֆը դրօնֆին⁹ օր վիճարէր,
եւ թընայմուն հախէն էլեր:

Կերպայն մէջ կոյսութիւնը.
վեր կի կաններ սըրբութիւնը.
աստուծոյ ահը եւ արժան սերը.
ունէր մէջը եւ եղբայրը:

Բայց հիմպի գըրբութիւնը,
վար ձըգիլէ չարութիւնը.
աստուծոյ ահը եւ ամթիւր,
կօրուսիլէ կերպարանը:

Կերպայն մէջ աղէկ սըրտով.
քիչ կու գըտվին բարի հօգով
օր մըլխուլվի¹⁰ հետ մըլխուլուն¹¹
ուրարանայ հետ ուրարանուն:

¹ Թէպէտ եւ. — ² Նըմաիլ. — ³ Խօսքեր. — ⁴ Ցեր
եղած են, կեցած են. կ'ապրին:

⁵ Երեւի. — ⁶ Նախած. — ⁷ Բայց, սակայն. —
⁸ Ետեւէն ինչուլ վառայ. — ⁹ Նմանն՝ զմտնը կօտըլ, դար-
նել. — ¹⁰ Ցըտմ արամըններուն հետ:

Ինչ ալ ալ առաջ բերիմ.
պատճըրներս քեզիկ ասիմ,
երբ կի տեսնում որ զօրի է.
այսօնց շակի իժով՝ քիչ է.

Կերլայ քաղաք ողորմելի,
մարդերեցվով վազվուրեի.
Թող զիս մտաէդ որ Տերեւամ,
օտար երկիր օր եւ Հոյնամ,

Գունը երեսնուն գընացիլէ.
սըրտիս ցաւը ալեկցիլ է.
երբ կի տեսնում ըզժամերը.
ողորմիլ տերտէրները.

Բլէպանեան Հայերունը.
եկեղեցին շինայնունը,
երկու ժամն ալ ողորմելի,
մընացիլն փողորմելի.

Քահանայիցը մեծ պաշտօնը,
վայրուցու մեծ պարգեւը,
կի օտարվին օրվըները,
կերևացողը ակըրները.

Ալիսի՝ առաքելներ.

Քեզպետ Գրանսիւլուանիոյ Հայոց առասպել-
ներէն Տրատարակուեցաւ քանի մը հաստ « Լան-
գիսի » միջոցաւ. Նոյնպէս ի լոյս հանեց Հեն-
րիկոս Ալիզըքի՝ Պուգովինայի ու Գրանսիւլուա-
նիոյ Հայոց առասպելներէն քանի մը հաստ —
այսու ամենայնիւ կը կարծեմ՝ թէ բոլորովին
աւելորդ չէ, Կերլայի նկարագրութեան մէջ՝
լսել ժողովրդեան բերնէն, Կովուն եւ վիշապին
պատմութիւնները.

Ա. կոյը:

Զարկիլէ ուժեմ՝ կենացս վերջին սըհամը
— կաւէ հոգեւաբք հայրը երկու որդուն: Իմ
էտեզանց միայն դուք կի մնաք: Ինչ որ բոլոր
կենացս մէջ, հարկիւրութեամբ՝ քաղիլիմ նայ,
ձեզի կի թողում: Ապրեցէք միամիտ՝ հանգարտ
ու մէկ տեղ: Չի բաժնրվիլ մէկը մէկայէն.
զերամ բաժնրված կարող չի պիտը մեծ արու-
տուր անելու: Բզձերը մի թողուք, ըզզկայնը
մի կամենաք: Կանուկ ելեցէք, արաքը ժամ
գընացէք, պատարագ լրանու: անոր էտեզանց
բացեցէք. պօղ: Թե որ մէկ օրը տասը կրօն՝
վաստրկիլիք նայ, միայն ութը խարճեցէք: Երբ

շոգոտալ՝ երթաք, տարեցէք ձեր հետ ըզբա-
ղըրը՝ ու ամարը համ պուտաւ:՝ Ճամբով՝
օտար մարդիպաց հետ մի բարեկրմիլիք. ցանցաւ
մարդ ըլայ ում դիմաց ըզբըտերդ բանաք: Մի-
րեցէք զԱստուած, բըրեցէք ըզբրեն պատվի-
րանքները, եղեցէք ողորմասիրտ: Պահեցէք
ըլիմ անունը ու յիշատակը. ու Տէրն մերը,
ուժ գիմաց հիմպիկ կերթամ, պի օրհնէ զձեզ:
Ճորով թաղիլին ըլմեռածը, մեծ աղբարը
մոցըրվիլէ վողորմած հոգի հայր խօսքերուն
վըպէն՝ ու վարիլէ տանէն ըզպիգտիլք: Չի տու-
վի իրեն իբմին ալ, միայն մէկ կով մը: Քիչ
ժամանկի վըպ զան ալ ետ ուզիլէ: Չի տուվի
նայ, դատարանով արիլէ: — Հիմպիկ աղբատ
աղբարը կառնու ըզաշխարհը ափը. ու ճամբիպ
կելէ: Կի երթայ շատ ու քիչ: Կի կաննի ու մէկ
ծարի մը տակ կի հանգչի:

Կու գայ երկու ագբաւ ու ան ծարիսը կի
նըստին կի կըցին՝ զուրուցելու:

— Ինչ նոր կայ ձեր երկիրը:

— Կի մերին մարդիքը ծարվում.

— Էշտ՝ պիտը ատորը աղողելու,⁸ թէ
որ պազարը մէկ փըս մը փըտէին. ու մէկ ձիաւոր
մարդ մը զան բալդերէ նայ, ջուր պի էլէր:

— Գւ ձեր մօտ չիգայ իբմինալ նոր բան.

— Թագաւորը զօր՝⁹ հիւանա է ու չիտէ
մարդ ու զնքը լաւցընելու:

— Կայ հարնին¹⁰ սէմին տակը մէկ գորտ
մը, թէ որ անոր եղովը քըտէին զնքը նայ, պի
լաւնոր:

Աղբատը, վով ծարին տակէն ամեն խօսք
աղէկ կի լսէր, ալ ինտան կերթայ: Կի հասնի
ան քաղաքը ուրուի ջըն պաքսութիւն ունա-
ցիլին: Կանէ մէկ ջնշվըր մը, որին մէջ անխա
ջուր քաղվիլ է ուր գուս ալ վիթիլ¹¹ է: Ըն-
դունած շատ պաշերջովը, կերթայ մայրաքաղա-
քը ուր թագաւորը բնակիլ է: Կի լաւցընու զն-
քը: Ննիս գանձ կու տան իրեն, որ ձորող կը-
լայ¹² տուն աննէլու:

Տունը մեծ աղբարը լռելով թէ ինչ հե-
ծեմա՞ն¹³ բան բերել է, այց կարնու զնքը:

Ո՛րեւ է գընարվիլ, շատ շատ մալ ու գան-
ծը: Կանէ:

Անորը ինքն ա ճամպայ կելէ շաղջելով
թէ ինքն ա անպէս պի քալէ: Կի կաննի ծարին

¹ տոնավաճառ. — ² վարդարան. — ³ մուշտակ. —

⁴ ճամբուն վրայ. — ⁵ մոռաւ. ողորմած հոգի հայր խօս-
քերը. — ⁶ Սկիւիլ. — ⁷ զիւրաւ. հէշաւ, հէշաւաւ. — ⁸ օգ-

նէլ. — ⁹ շատ, սաստիկ. — ¹⁰ հայտն. Գրանսիւլուանիոյ

Հայոց լեզուաւ կը նշանակէ, արտա, գոմք. — ¹¹ վիթիլ,

թափուիլ, գոլ. — ¹² կըսայ. — ¹³ ժամապաշտ. արտաքոյ

կարգի շատ:

¹ շատ, սաստիկ. — ² Ուրիշ, արդ. — ³ պատուով,
շիտակ ճամբով. — ⁴ միտաւ, իրարու հետ բանող. —
⁵ պղծիկ սաղիլ տեսակ մը (արժէքը 5-6 սանգիմ):

տակը, բայց քիչ ժամանակի վրայ կու գան գուղերու կի ըսպանին զինքը: —

Ով ըզգզայիտը կարնու. նա զիրենն ալ կի կորսնու:

Բ. Մայրը, որդի՛ն և՛ ուշադրէ:

Որբութիւն ծնացիւ է կնիկը. ի՞նչ որ ըզմանն յայտ մէկ հատիկ որդուն մէջ ձգել է: Ու չի խաբիկ. զէրամ մեծնալով ըզտարտը ունացիլէ մայրը: Մարը իբմալ պարտութիւն չի տեսի: Օրդի, երբ ազատ ժամանակ ունացիլէ նայ, գնացիլէ մարին վերսալու:

Մէկ անգամն մարին մէկ ըրինք շէն մը կի տեսնու. նես կի մըտնու. ուրուխ ուշաքնու հետ կի հանգրկի: Չի արհըլի իրենցմէ. համէ՛ք դուս կի քաղէ ըզթուրը ու կասէ. — Թուր կըտէ. Թուրը կի բըրտըտէ՛ ըզուշաքնեբը: Բայց ետքինը կի խնդրովի, որ իրեն մարմնուն վրայ գտնէ մէկ գլուխ մը թողու: Վըրսացողը կի կատարէ զընդդէրը ու ողջ թողելով մէկ գլուխ մը, կի գոցէ ըզուշաքնը նեսի տունի մը մէջ:

Քիչ ժամանակի վրայ այս շէնքին մէջ, որը ուշաքնունը էրիլէ, կի կըրկի հետ մօրը: Օրդին գտնից ալ կեթար վըրսալու. բայց մօրը աւի էր, որ չըլլայ հասնելու զինքը: Մարը ճորով բայիլ է որ հէրենայ որդին. մէկու մը նայիլէ թէ ինչ կայ տունին մէջ: Ժանշվըրվիլէ հետ ուշաքնին. ու անպէս հաստատվիլին թէ խոյ մը ըբանին ըզորդին:

— Մարը կի գրվի թէ հիւանդ է: — Օրդի, կասէ, զոր հիւանդ իմ: Բայց ինծիկ անպէս կուծվի, թէ թէ որ խողիկի՛ միս տալիմ նայ, պի լաւնայի: Գրնայ ալէս, ուխ դարեբը կի զարնվին, հոն կայ մէկ խող մը, խըլէ՛ անկից մէկ խողի մը, ու բեր զան տուն: — Ըաղըշիլէ՛ մարը, թէ պի կորի. անկից ալ ալ ետ չի պի դառնայ:

Տըղան կի թամպէ՛ ըզին, վըրան կի դընէ ըզարթմընեբը ու ճամբայ կիլէ: Արիգակը իրեն բարեկամը եղիլ է. անոր համար տըղան կի կաննի, արեգըկուն գիմաց:

Ուխ կեթաս, կի հարցնու արիգակը: Էետեւ ըզիմ խըրտար: Երբ տասվըրկուս ըլլայ սը-համթը, անծամը մուտ դարեբուն միջօրէ. խողջ չի արլայ բունին մէջ ու դուն հնշտ պի կարնաս մէկ խողիկ մը խըլելու:

Տըղան բարեւ կուտայ ու ալ ինտան կեթայ: Տասվըրկուսին կի մըտնու դարեբուն միջօրէ: Նի խըլէ մէկ խողիկ մը, ու ետ կի դառնայ: Ալ-վըշ կի կաննի արիգըկուն տանը դիմաց:

Մըտիկ արա, կասէ, արիգակը, զէրամ մամաս՝ ըզգըլեթի կուզէ ուտելու:

Տըղան տուն կի հասնի: Նի խորվին ըզիտ-զեկը ու կուտէ մարը մէջէն:

Օրդի, ալ աղէկ իմ: — Քիչ ժամանակի վրայ ալվը՛՝ հիւանդ է:

Օրդի, կասէ մարը, գրնա ճարէ: Ննպէս կու գայ ինծի, թէ թէ որ խմէի այն ջնշվըրէն, որուն մէջ ողջերուն ու մերանուն ջուրը կայ նայ, պի լաւնայի:

Տըղան ալվըշ թամպիլէ գնին, արիլէ ը-զարթմընեբն՝ ալ ու ճամբայ ելիլէ: Նաննիլէ արեգըկուն դիմաց:

Ալվըշ խրկիլէ ըզքեղ ուրիք մը մամագ. կի հարցընու արիգակը:

Նսիլէ տղան թէ ուխ կեթայի:

— Մըտիկ արա, զէրամ միսն տասվըր-կուսին կըլլա ըզամընեթ լընելու: Ետեւ՝ երբ ետ դարնայ, նա կաննէ տանը դիմաց:

Տըղան գնացիլէ, լըցիլէ ըզամընեթը եւ ետ դարնիլ է:

Արիգակը ուտեվիլով բայիլէ՛ զինքը: Ինչուն ի կերիլէ նայ, արիգակը պարպեցուցիլէ ըզամը-նեթը եւ անոնց մէջ հասարակ ջուր գրել է. — Քիչ ժամանակի վրայ աղէկ պի բըրնէ այս ջուրը, ասաւ ինքը իրեն, ու նես մտել է: Տըղան ըշնական՝ եղիլ է հացին, ու ալ ինտան՝ գնացիլէ: — Տունը հասնելով կու տայ մարը ջրէն մէկ գուծով մը: Նի խըմէ ու կի դարնայ հիւըն-տուծիւնը:

Տըղան վար կի դնէ ըզթուրը ու կերթայ վըրսալու: Մայրը դուս կապլէ զուշաքն խուցէն: Եւ որովհետեւ ուխ ալ խըրկիլին ըզտըղան նայ չի կորի, անոր համար, որ ազատվէր իրեն մէն, այնպէս կի հաստատվին, թէ թէ որ տուն կի գայ որդին, նա քանին ըզնայ տուն թողած թըրով:

Տըղան տուն կու գայ: Թուրը ուշաքնին ձեռն է: Հիմպիլ տեսնելով թէ վըրջ է իրեն, նա կի խնդրովի որ ըզըրտըրտած մարմինը գնին արթ-մըլնուն մէջ ու ապլին՝ ըզին, որ արթմըլնեն-

¹ միշտ. ² հիւանդ. ³ որտեղ. ⁴ մանուշակ. ⁵ թէ, թէ հիւանդ. ⁶ միջի զգիլ ընել. ⁷ հաղի-նի աղիք. ⁸ խողջ. ⁹ խողջ. ¹⁰ բուն. ¹¹ Կատեւ. ¹² Կատեւ. ¹³ Կատեւ. ¹⁴ Կատեւ.

¹ մայր. ² ճար բեր, դեղ հոգա. ³ գարնեալ. ⁴ քանի, պարտաւ. ⁵ անկից ետը. ⁶ բոլի, սպանել ինչ նշանակէ: Իմաստն է. արեգակը՝ կերպու-ր պատարանէն, անոր կը սպասէր. ⁷ ջուրհոյակ ըլլալ. ⁸ անդին, տակը յաւալ. ⁹ Թողու, արեւել.

րովը երթայ, որ դին տանին աշխարհը: Անպէս
արեւին: Բայց ըզսիրտը պահիլին: — Չին ա-
րիգընուն տանը դիմաց կաննիլէ:

— Ասիւմ, թէ մամառ կուտէ ըզգլխոս:
Դուս բերելով ըզմերանունն եւ ողբերուն վարը,
կի քրահ անովը զարդին բըտըրտատ մարմինը ու
ահա ողջաշուքիլէ զնա:

— Ինչ շատ քուն եղիւմ կ'աւտ տղան:
— Ես ողջացուցիւմ ըզքեզ:
Հիմպիկ ամէն բանը ազէկ եղած պիտար,
նմա թէ չի ունացի սիրտ:

Առ թուիս¹ կերպարանք, կասէ արիգալը.
ու գնա սի լաուշովը տուն: Հոն աւէս² ալ հարս-
նիք է: Պի գնին որ փխս: Քիչ մը պի փըշէս,
անոր էտէվանց պասիս թէ, տան իք մը, ինով
քիս ըզաղիքը: Պի տան զբու սիրտը ու գուն
զան կու պիտաս:

Տըրան հետեւիլէ ըղերտաւ: Տունը չին
ճանչցի զինքը: Փըշիլէ: Անոր ետեւանց ձեռը
տըլիլին ըզսիրտը: Ինքը ետ դարձիլէ ագէս թէ³
խորթէր⁴ զառւչին ու կուլ տըլիլէ ըզսիրտը:
Հիմպիկ շատ ըրինտ փըշիլէ: Հարսը ու փեսան
կի խաղար:

— Դիւր վար ըզդի թուրը, մանի ատիս
հուգ⁵ կասէ հարսը:

Փեսան կի հնազանդի: Թուրը քիչ քիչ-
նը⁶ կի մտիկնայ թըրին, կի խըլէ զան, ու առա-
ջը ըզմարը ու անոր էտաւանց ըզուշարը կի բը-
ղըտէ:

Անոր ետեւանց արիգընուն մօտ գնացիլէ
կենալու:

ՅՈՎՀ. ԱՆԾԹ

ԲԱՆԱՍՑԵՂԾԱԿԱՆ

ԻՐԱՎԱՆՈՒԹԻՒՆ ԹԵ ԵՐԱՅ

Այսպէս ինչո՞ւ մոռցուի շուտով
Երգիչն լուսն ի չորիմ¹ գով...
Որուն երգեր հուր բոցաւան՝
Էին խոցեր սքիտի համար...:

Նօճին, ուռին տրամախաղարթ,
Եւ տիկակին ծայր անաղարտ,
Ժաւով հարցին ի մի քերան:
«Մոռցուցաւ էր ինքը Ազաման:

Բեմին վերայ, ո՞վ դերասան,
Տփղիս, Պուլիս եւ հեռաստան,

¹ քնքու — 1 այնպէս ալ, անանկ ալ. — ² քրին
թէ. — ³ շուկէ, լաւցընէ. — ⁴ երբ բառը ետեւ է ետեւ
կը նշանակէ, մ'ընէր պայտի խըտաց, վայնասուն. —
⁵ կամաց կամաց:

Պերճ գուսանին էր վե՛ն երգե՛ր
Հնարեղ աղիք, ալ չն երգե՛ր...:

Թանս արեգակն... Եկաւ խաւար.
Բարձրացաւ լոյս լուսին 'կամար
Տիտի բողոք քնարին լըսեմ...
«Մոռցա՛ր, գուսանք, զէզա՛մ վըսեմ»:» —

Մրոխս խոքերն այս ծայն անցաւ,
մոկեց աղիքս խոցեց ի ցաւ:
Մոկեց տարաւ զիս ցուրտ դամբան
Ուր մունջ եւ լուռ է ամէն քան...:

Նոճույն դնչելին եւ ժիշ ըջուր
Խղզին միմ տուգն համատարած...:
Թանկանք տեսայ շիրմին նիգը:
Խայտալով ծն օդ են թռեր...:

Պատանդակաւուն ի դուրս եկաւ...:
Է՛ր Ազաման, ես քննեցայ լաւ...:
— Մահատարտիկ թմրած ի սպա՛ս
Ինչպէս դիտեմ զոգ նշանաւան...:

Ի ծոռին քնար, աշքերն բաց՝
Փնտռել ըզգունը հերաստար...:
Տըրտը բարն վայր նստաւ մնալ...:
Լոկեց քնութին, լուսն մաց ստիակ:

Չայն բաց չէր ծայր, լսն, բայց չէր լար —
«Մահանաւանց, թըթոց... ծայր, լար...
Մոռցա՛ր ինչո՞ւ, զիմ յիշատակ.
Ձի հանգչեմ հոս ցուրտ հողին տակ:

Խաղաղփոցին սոսիս, բարոյիս,
մօճաց ցոյղուն մոռել — վարդին...:
«Մահանաւանց բարք յոյժեղին...:
Մոռցա՛մ ամէն կեանքս ծոռին:

— Լոռիկ վարդի կրաւ քնարն երաղեայ
Վտիտ իւր ծննդ իբր մտաղեայ...
Արտատուածքը վշտընեղէն
Արցունք՝ վտակ իւրս կը քերն...:

Թանկարծ ոտտի ի վայր հակին
Չայն լուռացաւ, ծայր տիկակին...:
«Պերճ՝ Ազաման օ՛ր մի դու լար.
Երեքաղեան տուր իմ քո քնար.

Միւտ դու հանգչել ի գերեզման
Եմ քեզի միշտ ես դերասան.
Դայլայիկովս անդալար
Թաւա՛մ՝ ծաւոց բարձր ի կատար՝

Պիտի սուլեմ անգթաբար
Ազգին տողը ականջն ի վար.
Մոռցա՛ր, ինչո՞ւ, չե՛ր դերասան...:
Այն ննջէ նա՝ գերեզման:

Բայց կ'արտասուէ: Դուք ապիւրանտ,
Չե՛ր Ազաման մոռցա՛ր դքսնտ:» —
— Երես պայծառ սիրտն զուարթ
Դարձաւ դամբան հանգչել հանդարտ... —

— Ի ծունդ եկայ քով իւր շիրմին
Աղօթեցին աղօթք շնորհ:
Խոստմաւկատար տիկակ սուրմ...:
Ջարթեայ քընէն՝ աշխրս ուռած:

Հ. Գ. ՄԻՂ

